

Мельничук О. С.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент, кандидат юридичних наук,
докторант*

КОМПОНЕНТИ ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ МІСТА

Сучасна правова реальність спрямовує на необхідність її осмислення у поєднанні з загальносоціальною. Місто є тим особливим простором, у рамках якого поєднані різноманітні взаємозв'язки та взаємопереходи території, відносин, сенсів, подій та ситуацій. Міський простір характеризується певним комплексом, цілісністю у своєму територіальному, соціальному та культурному взаємозв'язку.

У частині свого правового поля міський простір можна розглядати у вузькому та широкому сенсі. У вузькому сенсі, та територіальна цілісність, яка окреслена її офіційно визнаними та нормативно-закріпленими межами, й буде міським простором. Тут також можливе розуміння міського простору як території, розділеної на райони в рамках міста. У широкому сенсі, уявлення міського простору у вигляді певної території може бути доповнено правовими відносинами між людьми, подіями та ситуаціями.

Дослідники міста як явища соціокультурної та економіко-правової реальності мають у своїх наукових розвідках одну спільну ідею та використовують такі терміни: правова культура міста, рівень правосвідомості городян; формування структури свідомості в місті у зв'язку з формуванням соціальних норм городян, особливості свідомості жителя мегаполіса, етнічна свідомість у мегаполісі; політико-правова активність громадянина міста; міська ментальність як єдина, загальна, нівельована свідомість. Помітно, що усі ці думки пов'язані з питаннями взаємопроникнення права та людської свідомості, зумовлене особливостями міського простору.

Як зазначається, однією з умов та результатом «переплавки» людини є образ міста як просторова реалізація певної «плавильної печі» (А. В. Ткаченко). Усвідомлення існування категорії міського простору дає підстави стверджувати, що існує міська правосвідомість, яка властива її носієві та сформована у зв'язку з уявленнями міського жителя про право. Це твердження не виключає того, що міські жителі можуть мати іншу правосвідомість, але через довге перебування в одному місті відбувається міська правова соціалізація. Тому й ставлення до права жителів міста стає специфічним.

Якщо звернутися до питання про визначення правової соціалізації у дослідженнях соціологів права, то вони стверджують, що вона виступає як підміна правомірної поведінки за примусом – правовою поведінкою, яка зумовлена особистісними особливостями. Висновком таких тверджень є більш узагальнююче визначення правової соціалізації, де вона розуміється як процес включення індивіда у систему правовідносин конкретного суспільства на підставі засвоєння всієї його культури.

Тут можна погодитися з тим, що підставами правової соціалізації є засвоєння правових норм та прийняття певної позиції стосовно них, оцінка безпосередньої реалізації норм в юридичній практиці, засвоєння правової ідеології. Однак поза визначен-

ням правової соціалізації залишається її «негативний аспект». Існує думка, що правова культура – це явище, яке включає в себе не тільки позитивні риси, вона може мати свій рівень вираження у різноманітних соціальних групах. Тому правова соціалізація теж може мати досить специфічні риси та бути зумовленою не тільки особливостями суб'єкта з правомірною поведінкою, але й характеристиками особистостей, які у своїй правовій поведінці відхиляються від відповідності правовим нормам.

На підтвердження слід додати, що визначення соціально-психологічної соціалізації, частиною якої є правова соціалізація, як процесу соціального навчання, для якого необхідно схвалення групи, підкреслює різноманітність інтересів цих груп. Існування у сучасному суспільстві соціальних груп із різноспрямованими інтересами робить можливим зайняття цими групами різноманітних правових позицій по відношенню до всіх елементів будь-якої правової системи.

Наприклад, у місті може мати місце певний рівень злочинності, який безпосередньо буде пов'язаний з різними знаннями та установками відносно права. У кримінології використовується термін «регіональна злочинність», «злочинність в сільській місцевості», «міська злочинність», що лише підтверджує специфіку цього явища у зв'язку з його просторовою прив'язкою.

Термін «географія злочинності» пов'язують з територіальними особливостями злочинності, її видів відповідно до певних територій та регіонів. Це дозволяє вченим-кримінологам виділяти систему характеристик регіональної злочинності та міської злочинності, що існує в регіонах та містах, на підставах адміністративно-територіальних, соціально-економічних та соціально-культурних, географічних та етнічних параметрів.

Отже, метод просторової локалізації, який застосовується при дослідженні соціального середовища міста вивів кримінологів до визнання того, що в певних просторових одиницях міста існує концентрація соціально-патологічних явищ. Із точки зору ефективної боротьби зі злочинністю, на підставі результатів просторової локалізації може бути побудована карта злочинності в місті. І головне, метод просторової локалізації має суто теоретико-правовий вихід, тому що він може застосовуватися при аналізі правової свідомості: масової та локальної.

Крім того, теоретичне дослідження правового простору міста може бути співвіднесено з визначенням міського правового простору, де правовий простір міста обмежений «міськими стінами», коли як міський правовий простір може виходити за рамки чітко визначеної міської території та характеризуватися міжміськими правовими відносинами, взаємодією міста як центру та приміської периферії.

Таким чином, первинними шляхами визначення правового простору міста є міська правосвідомість, міська правова соціалізація, міська правова ментальність, міська правова культура. Відповідно однією з характеристик правового простору міста можна визнати його локалізовану різноманітність, але при цьому кожне локалізоване просторове утворення має свою однорідність, безперервність, цілісність та обмеженість.